

NAGHİYEVA, Lala (2019), “Azerbaycan`dan Türkiye`ye Göçün Sosyal Medya Üzerinden Organizasyonu: Ankara Örneği”, *Kadim Akademi SBD*, C. 3, S. 1, s. 65-78.
Makale Geliş Tarihi: 01.02.2019 / Makale Kabul Tarihi: 02.06.2019

AZERBAIJAN`DAN TÜRKİYE`YE GÖÇÜN SOSYAL MEDYA ÜZERİNDEN ORGANİZASYONU: ANKARA ÖRNEĞİ

MIGRATION FROM AZERBAIJAN TO TURKEY THROUGH SOCIAL MEDIA ORGANIZING: THE CASE OF ANKARA

Lala NAGHİYEVA*

ÖZ: Sosyal medya göç sürecini etkileyebildiği gibi aynı zamanda göçü kolaylaştırabilmektedir. Sanal ağların güvenilirlik düzeyinin düşüklüğünden kaynaklanan bazı sınırlamalar olmasına rağmen, veriler, sosyal medyanın uluslararası göçü kolaylaştırdığını göstermektedir. Bu çalışmada Azerbaycan`dan Türkiye`ye göçün sosyal medya üzerinden organize edildiği iddia edilmektedir. Türkiye`ye göç etmeyi düşünenler sosyal medya üzerinden ülkede kalacakları yer hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlamaktadır. Bu makalede, Azerbaycan`dan Türkiye`ye göç ile ilgili sosyal medyanın yasal prosedürler, aile ve yakın kişilerle irtibata geçmek, psikolojik rahatlık vb. durumlara ilişkin etkisi ve sosyal medya tarafından bu göçün organizasyonu 20 kişi ile yapılan mülakat üzerinden ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Göç, Azerbaycanlı Göçmenler, Türkiye`ye Göç, Sosyal Medya, Sosyal Ağlar.

ABSTRACT: It should be noted that social media can affects the nature migration process, and thereby facilitate migration. However, there are some limitations, which stem from lower trustworthiness of virtual ties, qualitative information reveals relevant ways in which social media facilitate international migration. Based on this it must be taken down that migration from Azerbaijan to Turkey also is organised by social media. Social media allows people who migrate to Turkey from Azerbaijan get information about accommodation in host state easily. So influence of social media on legal procedures, keeping in touch with family and relatives, psychological situations relating to the migration from Azerbaijan to Turkey is studied in this article based on interviews with 20 people.

Key Words: International Migration, Migrants from Azerbaijan, Migration to Turkey, Social Media, Social Networks.

* Ankara Yıldırım Beyazıt Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Programı.
nagiyeva2016@inbox.ru

 <https://orcid.org/0000-0001-5395-7744>

GİRİŞ

Uzun yıllar boyunca uluslararası göç denildiğinde bir insanın ait olduğu toplumdaki, etnik kökeninden kopması söz konusu idi. Çünkü “kökünden sökülmiş” olarak nitelendirilen göçmenler kendi akrabaları, aile ve dostlarıyla bütün sosyal bağlarını koparmak durumunda bulunuyorlardı. Bunun yanı sıra göçmenlerin göç ettikleri ülkede kendileri için yeni bir yaşam kurmaları, gidilen ülkeye yabancı olmak gibi bir durum da söz konusu olmaktadır. Bu ise bir kişinin başka ülkeye göç ederken karşılaşacağı bu türden sorunları göz önünde bulundurmasını gerektiriyordu ki, bunun sonucu olarak uluslararası göç çok fazla oranda yaygın değildi.

Uzun mesafe iletişiminin yeni araçları olan `postalar` bu durumu doğal olarak değiştirdi. Göçmenler mektuplar göndererek aile ve arkadaşlarıyla bağlantılar kurmaya başladılar. Bu mektuplar gidilecek ülke ile ilgili önceden bilgi alınmasında kolaylık sağlamamaktaydı. Günümüzde enformasyon akışlarının hızının ve yoğunluğunun artması önemli ölçüde çoğalmıştır ve günlük hayatımızı daha fazla şekillendirmektedir. Son yıllarda internet, kullanıcıların sadece tüketiciler değil, aynı zamanda aktif medya içerik üreticileri olmalarını sağlayan sosyal bir platform haline gelmiştir. Kişisel iletişim araçları olarak hizmet vermeye ek olarak, sosyal medya da önemli bilgi dağıtım kanalları haline gelmiştir. Yeni iletişim ağları ve araçları, coğrafi olarak dağınık olan ancak çoğu zaman uluslararası ağlar yoluyla dünyaya açılan göçmenler için özel bir öneme sahiptir. Sosyal medya kullanıcısı olan kişiler gitmek istedikleri ülke hakkında detaylı bilgi elde edinmek şansının yanı sıra gidecekleri yerlerde yaşamlarını planlama imkanlarına da sahip olmaktadır.

Yapılan araştırmaların çoğu, interneti sosyal bağları korumak için kullanılan iletişim araçları sağlayıcısı olarak ele almaktadır. Ancak, bugün sosyal medyanın sunabileceği çok şey var. Sadece ortam değişmemiş, aynı zamanda iletişimin gerçekleştiği ağ yapısı ve erişilebilir bilginin miktarı ve türü de değişmiştir. Sosyal medyanın gelişmesi sosyal medya üzerinden göç organizasyonunu da beraberinde getirmiştir. Artık göçmenler sosyal medya üzerinden gitmeyi düşündükleri yerlerle ilgili bilgi edinmekle kalmıyor aynı zamanda bazı işlemlerini de yapabiliyorlar. Bu makalede, Azerbaycan`dan Türkiye`ye (Ankara) göçü çevrimiçi sosyal medyanın kullanımının, nasıl kolaylaştırdığını ve sosyal medyanın göçmen ağlarının işleyişini nasıl etkilediği ele alınmaktadır. Çalışmada derinlemesine mülakat tekniği kullanılarak elde edilen verilerden hareketle göç süreci ve göç kararı, sosyal medyanın buna etkisi, sosyal medyanın güvenilirliği ve göç zamanı sosyal medya üzerinden katılımcıların geçtiği süreç ve sosyal medyanın göç gerçekleştikten sonra katılımcıların yaşamına etkisi incelenmektedir.

1. ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ

İnsanlık tarihi kadar eski olan göç kavramından bahsedildiğinde ilk akla gelen, bireylerin veya toplumsal kümelerin coğrafi anlamda geçici ya da kalıcı olarak yer değiştirmeleri anlaşılmaktadır (Özcan, b.t., s. 185). Zamanla bu kavram kendi içinde değişmiş ve uluslararası göç kavramı da göç terimleri literatüründe yer almaya başlamıştır.

Uluslararası göç geçici ya da kalıcı olarak insanların bir ülkeden başka bir ülkeye giderek yeniden yerleşmesidir; yaygın olarak ulusal kimlikler ve toplumsal üyeliği

konu etmektedir (Bartram, Monforte, & Poros, 2017, s. 13). Burada göç kavramını tanımlarken ulusal kimlikten bahsedilmesi milletler arasındaki farklılığın olasılığını mümkün kılmakla birlikte ülke içindeki göç ve ülkelerarası göç bir-birinden ayrılmaktadır. Başka bir deyişle, bir insanın kendi ülkesinde bir yerden başka yere taşınması ile bir ülkeden başka bir ülkeye taşınması ona karşı olan algıları ve tutumu da farklı kılmaktadır. Bu açıdan konuyu ele alacak olursak, kişinin gideceği ülkeyi önceden tanınması, ya da o ülkede bir tanıdığına olması onun işini kolaylaştırmaktadır.

Göçle ilgili gerçekleştirilmiş olan araştırmaların bir çoğunda bireyin veya toplumun göç edeceği yerle ilgili bilgili olmasının göç sürecinde etkili olması düşüncesi yer almaktadır. Ayrıca bu fikirler bazı göç teorilerine de yansımaktadır. Çalışmanın "Türkiye'ye Azerbaycan'dan Göçün Sosyal Medya Üzerinden Organizasyonu" konusu üzerine yapıldığını göz önünde bulunduracak olursak, aslında bu göçün "İlişkiler Ağı Teorisi" ve "Kurumsal Teori" ile de bir bağının olduğunu söyleyebiliriz.

1.1. İlişkiler Ağı Teorisi

Göç kararının alınmasında bireyin göç edeceği ülkeyle bağlantısının olması çok önemli bir rol oynamaktadır. Göç araştırmacıları, bu konuda yaptıkları araştırmalar sonucu ilişkiler ağı teorisinin (network) üzerinde durmuşlar (Wimalaratana, 2017, p. 24). Bireyin sadece göç sürecinde değil, göç gerçekleştikten sonra da göç alan ülkede bağlarının olması onun işinde kolaylık sağlar ve böylelikle de, bu ilişkiler göçe etkide bulunmuş olmaktadır. Sonraki aşamalarda bu göçmenler de diğer göçmenlerin hayatında ve yaşamında katkıda bulunmaktadırlar. Günümüzde bu ilişkiler sosyal medya, sosyal ağlar tarafından kolaylıkla sağlandığından göç ve sosyal medya arasındaki ilişkini, sosyal medyanın göçe etkisini "İlişkiler Ağı Teorisi" üzerinden yorumlamakta da fayda vardır. Çalışma konusu üzerinde dayanacak olursak, Azerbaycan'dan Türkiye'ye gerçekleşmiş olan göçün de sosyal medya üzerinden ilişkiler ağına dayalı bir organizasyonunun olasılığının mümkün olduğunu kolaylıkla söyleyebiliriz.

Türkiye'de ikamet izni ile bulunan yabancıların sayısının 2005 yılında 178.964, 2018 yılında ise bu sayının 836.581'e yükselmesi göç sürecinde ve göçün gerçekleşmesi anında karşılaşılabilecek risklerin azalmasıyla da ilgilidir¹. Sosyal medyanın gelişmesi göçün yaygınlaşmasını da beraberinde getirmiştir.

Burada diğer bir mesele de göçe neden olabilecek göç veren ülke içinde gerçekleşen bazı olaylar, protestolar, eylemlerdir ki, bunlar da sosyal medya tarafından organize edilmektedir. İster bu olaylar nedeniyle, isterse de göç riskinin azalması sebebiyle göç edenlerin günden güne artması biçimlenmiş olan ilişkiler ağı üzerine kurulmaktadır ve bu teorinin uluslararası göç kavramında çok önemli bir rol üstlendiği unutulmamalıdır.

¹ T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, http://www.goc.gov.tr/icerik6/ikamet-izinleri_363_378_4709_icerik (13.12.2018 tarihi itibarıyla) (Erişim tarihi: 15.01.2019)

1.2. Kurumsal Teori

Bu teori göçmenlerin kendilerini kurumsallaşarak devam ettirmelerine vurgu yapsa da, onların göç alan ülkede toplum tarafından etkilendiğini öne sürmektedir. Öncü bir göçmenin başına gelenlerin tüm ağı etkileyebilmesi durumundan dolayı kurumsallaşmanın göç risklerini azalttığı pek fazla söylenemese de, göçün artış oranında etkisi olmadığını söylemek güçtür.

Uluslararası göç başladıktan sonra, özel ve gönüllü kuruluşlar, sermaye bakımından zengin ülkelere girmeye çalışan çok sayıda insan ile bu ülkelerin tipik olarak sunmuş olduğu sınırlı sayıda göçmen vizesi arasındaki dengesizliğin yarattığı talebi karşılamakta ve onların göç sürecine kolaylık sağlamaktadır (Massey, et al., 1993, pp. 450-451). Burada kendi çıkarlarını düşünen özel kuruluşların varlığı ve bu sebepten dolayı yasadışı, para karşılığı "yardımlar"ı da göz ardı edilmeyecek bir durumdur.

Ancak gönüllü kuruluşlar sadece insani niyetleri sebebiyle yardımda bulunmayı arzu etmekte ve insani yardım grupları olarak danışmanlık, sosyal hizmetler, barınma, meşru gazetelerin nasıl elde edileceğine dair yasal tavsiyelerde bulunarak ve hatta göçmenlik kolluk kuvvetleri yetkililerinden izolasyon sağlayarak, yardımcı olmaktadır. Zamanla, bireyler, firmalar ve örgütler göçmenler tarafından iyi bilinir ve göçmenlerin bir başka sosyal fonunu teşkil ederek kurumsal olarak istikrarlı olurlar. Yabancı işgücü piyasasına erişim kazanabilir. Bu açıdan kurumsal teori, özellikle işgücü ve alıcı ülkeler için daha elverişli ve güçlü bir politika çerçevesi oluşturmak için bugünün bağlamında önemlidir.

Sosyal Medya üzerinden göçün organizasyonunu bu teori açısından düşünecek olursak, söz konusu birey, firma veya örgütlerin internet üzerinden kendi hesaplarını oluşturarak göç kararı alma aşamasında olan veya göç etmiş kişilerin incelenmesinde fayda vardır.

Göründüyü üzere, "İlişkiler Ağı Teorisi" ve "Kurumsal Teori"nin her ikisinin Sosyal Medya ve Göç, özellikle Uluslararası Göç kavramlarıyla çok yakın bir bağıni biçimlendirmek hiç de zor değildir ve göçün gerçekleşmesinin sosyal medya üzerinden yöneltilmesi de bu teoriler açısından izah edilir bir durum halini almaktadır.

2. AZERBAJCAN`DAN TÜRKİYE`YE GÖÇ

Azerbaycan 18 Ekim 1991'de bağımsızlığını kazandıktan sonra uluslararası işbirliğine doğru adımlar atmaya başladı. Göç de bu işbirliği arasındaydı. Bu işbirliğini sağlamak için Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Göç İdaresi kuruldu. Göç alanında devlet politikasının uygulanması, yönetim sisteminin geliştirilmesi, göç süreçlerinin düzenlenmesi ve öngörü, bu alanda ilgili kamu kuruluşlarının faaliyetlerinin koordinasyonu amacıyla kurulan Devlet Göç İdaresi'nin ana faaliyet alanlarının esası uluslararası diyalogun güçlendirilmesi, ilgili alanlarda işbirliğinin, yasadışı göç ile mücadele alanında ilişkilerin kalkınma, göç ve göçün geliştirilmesi alanında pratik ve yenilikçi uygulamaları gerçekleştirmek için yabancı ülkelerin, uluslararası ve sivil toplum kuruluşlarının ilgili makamları ile işbirliğinin geliştirilmesidir². Bununla ilgili olarak Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Göç İdaresi göç süreçlerinin daha etkin

² Azerbaycan Respublikası Dövlət Miqrasiya Xidməti, <https://migration.gov.az/international/international> (Erişim Tarihi: 14.11.2018).

düzenlenmesi için mümkün uluslararası araçları kullanmaktadır. Göç alanında faaliyet gösteren uluslararası kuruluşlarla ve yabancı devletlerin ilgili kurumları ile ikili ve çok taraflı esaslara işbirliği yapmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti de bu alanda işbirliği yapılan ülkelerdendir.

Azerbaycan Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti arasındaki dostluk ve kardeşlik ilişkileri tarih boyunca üst düzeyde olmuştur. Bu dostluk ve kardeşlik ilişkilerinden dolayı günümüzde Türkiye`de ikamet izni almış olan Azerbaycanlıların sayısı 2017 yılı istatistiklerine göre 49.208 kişi ile Irak ve Suriye`den sonra 3`üncü sırada yer almaktadır³. T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün istatistiklerine göre, Türkiye'de kısa dönem ikamet izni alan 383.839 yabancıların 24.312'si Azerbaycanlıdır. Bu istatistiğe göre Azerbaycan 4'üncü sırada yer almaktadır. Aile ikamet izni alan 67.740 kişiden 8.589'u Azerbaycanlılardır. Bu gösterge ile Azerbaycan ilk sırada yer almaktadır. Azerbaycan öğrenci ikamet iznine göre de 63.781 öğrenci üzerinden 11.513`ünün Azerbaycanlı öğrenciler olması üzere ilk sıradadır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus çalışma izniyle ilgilidir. Türkiye`de çalışma izni alan 56.024 kişiden sadece 1.988'i Azerbaycanlılardır. Çalışma izni göstergesi ile Azerbaycan ilk onda, başka bir deyişle, 8`inci sıradadır. Bu, diğer ikamet izinlerine göre oldukça düşük bir orandır.

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün 2017 yılına ait açıklaması olduğu istatistikler resmi kayıt yaptırıp, ikamet izni alanlar üzerinedir. Burada düzensiz olarak yaşayan ve kayıt yaptırmayanlar söz konusu değildir. Ve istatistiklerden de görüldüğü gibi Azerbaycan`dan Türkiye`ye gerçekleşmiş olan göç çoğunlukla öğrenci ve ailelerin göçü üzerine gerçekleşmiştir. Önceki yıllara göre Türkiye`ye daha fazla göçün olmaktadır.

Sosyal medya ve göç ile ilgili ayrı ayrı araştırmalar olsa da, "Göç ve Sosyal Medya" bağlamında araştırmalarla karşılaşmak aslında bir az zordur. Sosyal medyanın günümüzde bu kadar yaygın olduğunu ve daha önceki zamanlarda gündemde bu kadar olmadığını göz önünde bulunduracak olursak, konunun oldukça yeni olduğunu ve bu kavramların bir arada araştırılmasına yeni başlandığını da söyleyebiliriz.

Sosyal Medya ile ilgili çoğu sayıda araştırma olmasına rağmen sosyal medyanın göç ile ilişkisine nerdeyse hiç dokunulmamış, sosyal medyanın bu yönü ve etkisi göz ardı edilmiştir. Terör ve benzeri olayların yaygınlaştığı bir dönemde sosyal medyanın ona nasıl bir etkide bulunduğu ilişkin araştırmalar yapılmaya başlanmıştır. Bugün, göçün yoğunlaştığı bir dönemde sosyal medyanın göçe olan tesirini araştırmak zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Oysa ki bir zamanlar göç sadece kavramsal ve teorik olarak ele alınmaktaydı. Günümüzde göçün yaygınlaşması ile bu konu da ele alınmaya başlamış ve sosyal medya ve göç ilişkisine değinen araştırmalar yapılmaya başlanmıştır. Bu konuda araştırmalar zamanımızda da sürdürülmekte ve göç ve sosyal medya olarak ele alınmaktadır.

Sosyal medyanın göç süreci ve göçe etkisinin tespit edilmesi yönünde araştırmalar 2000 yıllarından çoğalsa da, "Türkiye`ye Azerbaycan`dan Göçün Sosyal

³ T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, http://www.goc.gov.tr/icerik6/ikamet-izinleri_363_378_4709_icerik (Erişim tarihi: 15.11.2018)

Medya Üzerinden Organizasyonu” çalışması ile ilgili herhangi çalışma, literatür ve kitap bulunmamaktadır. Bunun asıl nedenlerinden biri de bu konunun her iki ülke açısından yeni olması ve daha öncelerde bununla ilgili araştırmalara gerek duyulmamasıdır. Biz bu çalışmada daha önce dikkat edilmemiş ve araştırılmamış bir konu olarak Türkiye`ye Azerbaycan`dan göçün sosyal medya üzerinden organizasyonu Azerbaycan`dan Türkiye`ye olan göç sürecini incelemenin yanı sıra bu bağlamda çalışma göç ve sosyal medyanın birbirile ilişkisini ve sosyal medyanın bu sürece etkisini de ortaya koymaya çalışacağız.

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEM VE METODOLOJİSİ

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmış olup ve çalışma kapsamında gerçek kişilerle yüzyüze görüşmeler, sosyal medya aracılığı ve telefon konuşmaları yolu ile derinine mülakat tekniklerinden faydalanılmış ve kişilerin bu konuda kendi tecrübelerine önem verilmiştir.

Görüşülmüş olan kişilere 1) göç süreci ve göç kararı, sosyal medyanın buna etkisi, 2) sosyal medyanın güvenilirliyi ve göç zamanı sosyal medya üzerinden geçtikleri süreç, 3) sosyal medyanın göç gerçekleştikten sonra onların yaşamlarına etkisi ile ilgili sorular sorulmuş ve bu sorularla onların hayatına ve göç sürecine sosyal medyanın etkisi tespit edilmeye çalışılmıştır.

Mülakatlar yapılırken, gizliliğini sağlamak için katılımcılara isimlerinin araştırmada yer almayacağı bilgisi verilmiş ve bu gizliliğin sağlanması adına takma ad (pseudonym) metodu kullanılmıştır. 20 katılımcıdan yedisi ses kaydı alınmasında isteksiz olduğundan onların mülakatı görüşme esnasında alınan notlar üzerinden araştırmaya yansıtılmıştır.

Son yıllarda Türkiye`ye göçün yaygınlaşmasında, Azerbaycanlı kişilerin sayısında önemli bir artış gözlenmektedir. Ayrıca sosyal medyanın da son dönemlerde yaygın kullanımı, kişilerin olmazsa olmazlarından birine dönüşmesi dikkat çekmektedir. İnsanlar göç etmeden önce veya göç ettikten sonra sosyal medya hesaplarından belirli bilgileri elde edinmekte ve böylelikle de, sosyal medya göçün gerçekleşmesi ya da harç ve risklerinin azalması yönünde kendi etkisini göstermektedir. Sosyal medya ve göç arasındaki bu bağlantının incelenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda çalışmanın asıl amacı Azerbaycan`dan Türkiye`ye göç etmiş gerçek kişilerin göç süreçlerine sosyal medyanın etkisini ve sosyal medyanın onların Türkiye`deki yaşam ve uyumlarını kolaylaştırıp kolaylaştırmadığını irdelemektir.

Çalışmanın örneklemini, Azerbaycan`dan gelmiş ve Ankara`da geçici veya kalıcı olarak yerleşmiş farklı alanlarda çalışan veya farklı üniversitelerde okuyan eğitim gören kişiler oluşturmaktadır.

Ankara`da yürütülmüş olan bu saha araştırmasında, zamanın kısıtlı olması nedeniyle 9 kadın ve 11 erkek olmak üzere toplam, 20 kişi ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara Azerbaycan`la ilgili uluslararası etkinliklerde ve sosyal medya üzerinden ulaşılmış, kendi istekleri üzerine mülakat yapılmıştır.

Araştırmanın bulgularından bahsetmeden önce mülakat esnasında karşılaştığımız sorunlardan biri olan “Sosyal Medya” hakkında bazı kişilerin

bilgisizliğini ve sosyal medya denildiğinde sadece sosyal ağları algıladıklarını vurgulamakta fayda vardır. Şöyle ki, mülakat esnasında katılımcıların bazılarında önce sosyal medya kavramı açıklanmış ve mülakat bunun ardından yapılmıştır. Bu nedenle de araştırmanın bulgular kısmından önce “Sosyal Medya” kavramını açıklamanın gerekli olduğu düşüncesindeyiz.

Sosyal medya, kişilerin internet üzerinden birbiriyle etkileşim ve paylaşım içerisinde bulunmalarına olanak sağlayan ortamların tümüne denir . Başka bir deyişle bireylerin içerik, profil, fikir, bakış açısı ve algı biçimlerini paylaşmak için kullandıkları çevrimiçi araçların tümü sosyal medya olarak görülmektedir. Sosyal ağlar (Myspace, Facebook, LinkedIn, Google Plus), Bloglar (Blogger, Tumblr), Microbloglar (Twitter), Vikiler (Wikipedia), Forumlar (DonanımHaber, ShiftDelete vb.), İçerik Toplulukları (Flickr, Instagram, Youtube vb.), Mobil Sosyal Ağlar (Whatsapp, Viber, Line, Tango, Snapchat vb.) Sosyal Medyanı oluşturmaktadırlar⁴. Çalışmada bu Sosyal Medya araçlarının Göçe nasıl bir etkide bulunduğu araştırılmıştır.

4. BULGULARIN YORUMU

4.1. Göç Kararının Alınmasında Sosyal Medyanın Etkisi

Yeni bir ülkeye göç edecek kişilerin çoğu göç öncesi belirli bir süreç yaşamakta ve göç kararı alırken bazı durumları göz önünde bulundurulmaktadır. Gidilecek olan ülke ile ilgili bilgi elde edinmesine günümüzde sosyal medyanın çok büyük bir etkisini görebiliriz. Bunu katılımcıların kendileri de belirtmektedirler. Katılımcılardan R.A. (24, Kadın) Türkiye'ye gelişinde sosyal medyanın etkisini şöyle söylemektedir:

“Türkiye'ye gelme kararımı eğitim nedeniyle aldım. Bu süreçte sosyal medyanın bana çok büyük bir yardımı dokundu. Benden önce Türkiye'ye gelmiş öğrencilerin Facebook Grupları vardı ve ben, Türkiye'de yerleşme, uyum, yasal prosedürler, üniversitelerle ilgili bilgileri o gruptan edindim. Buraya gelmeden üniversitelerle ilgili bilgileri ve yorumları da aynı gruptan incelemiştim”.

Görüşmecinin de belirttiği üzere burada “İlişkiler Ağı Teorisi”nin var olduğunu ve daha önce Türkiye'de bulunan kişilerin göçe etkilerinin olduğunu vurgulamakta fayda vardır. Bunu başka bir katılımcı olan M.A'nın (20, Erkek) da dediklerinden anlayabiliriz:

“Ağabeyim Azerbaycan'da Türk lisesinde okuduğu için Türk hocaları vardı, Türkiye üniversiteleri ile bilgileri böyle edindim ve bunun ardından Türkiye'de eğitim almaya karar verdim. Sosyal medya üzerinden hiç bir araştırma yapmasam da, Türkiye ile ilgili medya üzerinden yeteri kadar bilgilerim vardı”.

Y.M. (25, Erkek) ise sosyal medyanın Türkiye'ye gelmesindeki rolünü şöyle açıklamaktadır:

“Ben, üniversite için sınava Azerbaycan'da girdim, sonra ebeveynlerim Türkiye'de eğitim almamı istediler, Azerbaycan'daki sınav sonuçları ile Türkiye'de başvuru yapabileceğim üniversiteleri sosyal medya aracılığıyla buldum”.

⁴ Slide Player, <https://slideplayer.biz.tr/slide/10071729/>, Erişim Tarihi: 15.01.2019

Katılımcıların da belirttiği üzere sosyal medyanın göç nedeni olmasa da, göçü kolaylaştıran bir faktör olduğunu söylemek yanlış olmaz. Kişiler gidilecek ülke ve şehirler ile ilgili detaylı bilgi sahibi olunca buradaki yaşamlarına bu etkisini göstermektedir.

N.H. (23, Erkek) şehir tercihiinde sosyal medyanın rolünün etkisinden şöyle bahsetmektedir:

“Göç etmemin temel nedeni eğitimidir. Buraya gelmeden önce internet üzerinden haber sitelerinden İstanbul`u araştırdım ve kalabalık olduğu için trafik sıkışıklığından dolayı derse geç kalabileceğimi, zorluklar yaşayabileceğimi düşünerek orayı tercih etmedim. Bu nedenle de seçimim Ankara oldu”.

M.N. (25, Kadın) de sosyal medyanın göç sürecine etkisi ile düşüncelerini şöyle açıklamıştır:

“Ben, Türkiye`ye geldiğim zaman 15 Temmuz olayları yaşanmıştı ve Türkiye güvenli olmayan bir ülke imajındaydı. Darbenin bütün yaşamı etkilediği ve yaşamın zor olduğu ile ilgili haberler yayınlanıyordu. Sosyal medya üzerinden Türkiye`de yaşayan insanların yaşamlarını takip etmeye başladım ve anladım ki, durum yayınlandığı kadar değil, bundan sonra rahatlıkla Türkiye`ye geldim”.

E.K. (38, Kadın) ise sosyal medyanın onun hayatına etkisini şu şekilde ifade etmektedir:

“Bir sene önce kocamla facebook`ta tanıştık ve ilişkimiz ilerledi, bunun ardından evlenme kararı aldık. Bazen sosyal ağlar üzerinden tanışlık olunca bunu ciddiye almazlar. Ama benim şu an çok mutlu bir yuvam var ve hiç pişman değilim”.

Kuramsal çerçevede de bahsettiğimiz gibi göçün sosyal medya tarafından organizasyonunu “Kurumsal Teori” açısından da ele alabiliriz (Hagen-Zanker, 2008, s. 19). Şöyle ki, mülakat yapılırken, bazı kişiler kurumların aracılığının da göç sürecinde etkili olduğunu söylediler. Katılımcılardan E.M. (22, Erkek) bunu şöyle ifade etmiştir:

“Ben, Ankara`da, Gazi Üniversitesinde öğrenciyim. Sosyal medyanın ben buraya gelmeden önce bana büyük yardımı oldu. Burada eğitim ile ilgili her hangi bir bilgi sahibi değildim. Sosyal medya üzerinden bir kurumla görüştim, evraklarımı üniversiteye göndermemde ve buraya gelmemde çok büyük yardımda bulundular. Gelmeden önce Ankara ile ilgili de araştırmalar yapmıştım”.

K.A. (22, Erkek) da kurum aracılığıyla Türkiye`ye geldiğini ve yerleştiğini, bu kuruma da sosyal medya üzerinden ulaştığını söylemiştir:

“Instagramda bir sayfa vardı, Türkiye`de yüksek lisans diye geçiyordu ismi, detaylı bilgileri oradan edindim ve bu gün burada olmamda çok büyük rolleri oldu. Doğrusu, İzmir`de eğitim almak istiyordum, ama araştırınca Ankara`nın daha uygun olduğunu düşündüm ve Ankara`daki üniversitelere başvuru yaptım. Kabul mektubumu aldıktan sonra da kurumun yardımıyla Ankara`da kalacak bir ev buldum ve her şey yolunda”.

Çalışma konusuna ilişkin “Kurumsal Teori” çerçevesinde Ankara`da AGAH (Azerbaycan Gençlerinin Ankara (Dayanışması) Hemreyliyi) teşkilatının gönüllü olarak Ankara`da yaşayan öğrencilere rahatlık sağlayabilmek, onların uyumunu

kolaylaştırmak için faaliyette bulunduğu da öğrenildi. Teşkilatın başkanı T.C. (25, Erkek) ise göç süreci ve göç kararına sosyal medyanın etkisi ile ilgili kendi düşüncelerini şöyle dile getirdi:

“Benim Türkiye`ye gelme nedenlerimden biri olan sosyal medya aracılığıyla kazandığım Türkiye burslarıdır. Türkiye bursları ile ilgili bilgilenmemde sosyal medyanın rolü olmuştur. Genel olarak sosyal medyanın benim Türkiye'ye gelmemde etkisi olup olmadığı sorulacak olursa, tabii ki de olmuştur. Sosyal medya benim göç sürecimi kolaylaştırmıştır. Yerleşme konusunda, geleceğim ülkeni önceden tanımamda sosyal medya üzerinden yazdığım arkadaşların yardımı olmuştur. Hatta sosyal medyanın bir özelliği de tanımadığın birinden bile herhangi bilgi edinmek imkanının olmasıdır.”

Ancak Türkiye'ye gelişinde sosyal medyanın herhangi bir etkisinin, organizasyonunun olmadığını söyleyen katılımcılar da vardı. Bu kişilerden biri olan F.K. (24, Erkek) şöyle ifade etmiştir:

“Beni buraya devletim yolladı. Askeri okula geldiğim için herhangi bir bilgi bulmam imkansız idi”.

Göründüğü gibi, görüşmecilerin çoğunun Türkiye'ye gelişinde sosyal medyanın etkisi vardır. Ancak katılımcılara: “Sosyal medya olmasaydı, Türkiye'ye gelebilir miydiniz?” - sorusu sorulduğunda, katılımcıların çoğunun “Evet” yanıtında bulunması da dikkat çekmektedir. Bu ise sosyal medyanın göç kararını etkilemese de, göçü kolaylaştırdığı anlamına gelmektedir.

4.2. Katılımcıların Sosyal Medyaya Güveni

Katılımcılara sorulan ikinci soru sosyal medyaya ne kadar güvendikleridir. Burda da katılımcıların farklı yorumlarını gözden geçirebiliriz. Katılımcılardan N.A. (21, Kadın) bunu şöyle dile getirmektedir:

“Üniversite tercihi ettiğim zaman Türkiye`nin yanı sıra İtalya, Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Slovenya gibi ülkeler de vardı aklımda. Sonra internetten eğitim kalitelerini araştırmaya başladım. Aslında sosyal medya güvenli değil, farklı bilgiler oluyor ve hangisine güveneceğini bilmiyorsun. Ancak çoğu sayıda kaynaktan bakınca fikirlerim ortak paydada buluştu ve Türkiye`yi tercih ettim”.

Bir diğer katılımcı A.A.(22, Kadın) ise buraya gelişinde bütün işlemlerin resmi bir site üzerinden gerçekleştiğini ve bu nedenle de sosyal medyanın bu bağlamda güvenilir olup olmadığını sorgulamadığını şöyle belirtmektedir:

“Bütün işlemlerim ve buraya gelmem YTB-nin resmi sistemi üzerinden olduğu için endişelenmedim bu konuda. Facebook üzerinden arkadaşlara da ülke ve şehirle ilgili bazı sorular sorduğum zamanlarda da burada yaşayan ve sorularımızı cevaplayacak birileri oldukları için yanlış bilgi edineceğimle ilgili rahatsız olmadım”.

Daha önce de bahsettiğimiz “İlişkiler Ağı Teorisi”nin burada da örneğini tekrardan görmekteyiz. Kişiler Türkiye'ye gelmeden önce tanıdıkları veya tanımadıkları biriyle irtibata geçerek detaylı enformasyona sahip olabilmektedirler. Katılımcılardan A.C. (57, Kadın) bunu şöyle dile getirmektedir:

“Buraya tedavi amacıyla geldim. Gelmeden önce yüzyüze biri söylemişti buranı bana. Ancak emin olmadan gelemezdim. İnternette araştırdım, gerçekten de hastalığı benimle aynı olan kişilerin burada tedavi edildiğini ve sonucun iyi olduğunu öğrendim, inandım ve geldim. Beklentilerimin üzerinde oldu her şey”.

Katılımcıya sorduğumuz: “sosyal medya olmasaydı yine gelir miydiniz?” sorusuna “Hayır” cevabının gelmesi de A.C.`nin sosyal medyaya olan tam güveninin göstergesidir.

Mülakata katılmış olan kişilerden biri E.M. (22, Erkek) ise daha öncelerde sosyal medyaya güvenmediğini, ancak son zamanlarda bu fikrinin değiştiğini şöyle belirtmiştir:

“...Aslında sosyal medyaya güvenim tam değildi. Ancak sonradan arkadaşlarımla sosyal medya üzerinden bilgi paylaşımı edinmeğe başladım ve anladım ki, sosyal medyaya güvenebilirim. Çünkü elde edinmiş olduğum bilgiler doğrudu ve bu benim güvenmemi sağladı. Şu an burdaysam, bu sosyal medyaya olan güvenim sayesinde gerçekleşmiş”.

Diğer bir görüşmeci N.H. (25, Kadın) da sosyal medyaya güvendiğini kendisinin gazetecilik bölümü mezunu olduğuna vurgu yaparak şu şekilde söyledi:

“Ben, gazetecilik bölümü mezunuyum ve görevimiz olayları, haberleri doğru bir şekilde halka iletmek. Kendim sosyal medyayı en çok kullanan kişilerdenim. Tabii ki de yanlış bilgiler olabilir. Ama bu senin takib ettiğin siteye bağlı bir şey. Resmi bir site izleyecek olursan, bilgiler de doğru olur. ...Türkiye'ye gelirken bilgileri güvendiğim akrabalarımın ve resmi sitelerden elde ettim”.

Katılımcının da söylediği gibi, takib edilen ve bilgi edinilen site güvenilirlik konusunda çok önemlidir. Aynı fikri başka bir katılımcı olan S.H. (51, Erkek) de şöyle onaylamaktadır:

“Günümüzde sosyal medya geleneksel medyadan daha yaygın olmuştur. Bazı politik vb. çıkarlar amacıyla yanlış haber yapılması durumu da söz konusu olabilir. Ancak gerçekleri yayınlayan haber siteleri de var. ...Ben, burada çalışıyorum ve buraya gelmemde sosyal medyanın etkisi olmamıştır. Çünkü bilgiler yanlış da olabilir. ...Analitik düşünme yeteneği olan biri sosyal medyadan edindiği bilgilerle göç etmemeli. Bu bağlamda, bana göre, göç sosyal medyayı doğru kullanamamanın sonuçlarından biridir”.

Sosyal medyaya göç zamanı güvenmemek gerektiğini söyleyen diğer bir katılımcı Y.M. (25, Erkek) de fikrini şöyle açıkladı:

“...Sosyal medya üzerinden üniversite ile ilgili aldığım bilgiler doğru olmadı. Pişman değilim, ama memnun da sayılmam”.

Katılımcılardan L.S. (23, Kadın) göç zamanı sosyal medyadan yararlandığını ve bilgilerin güvenilir olduğunu, ancak bu bilgilerin resmi sitelerden ve tanıdığı gerçek kişilerden elde edildiğini şu şekilde ifade etmektedir:

“Ben, en çok mobil sosyal ağ kullanıcısıyım. ...Sosyal medyanın tam güvenilir olduğunu söyleyemem, çünkü ben de Türkiye ile ilgili bilgileri belirli kaynaklardan edindim. Türkiye'de eğitim alan ve çalışan çok sayıda arkadaşım var. Onlarla Whatsapp üzerinden görüşmeler yaptım. Ankara'da yaşamasalar da, bir kaç kere burada olmuşlardı ve rahat bir şehir olduğunu biliyorlardı. Bana detaylı bilgiler verdiler ve ben buraya geldiğimde çok da zorluk yaşamadım”.

Mülakat yapılmış olan kişilerin ifade ettiklerine bakacak olursak, sosyal medyaya güvenme konusunda farklı düşüncelere sahip olduklarını ve çoğunun sadece resmi haber siteleri ve gerçek kişilerden elde edilmiş bilgilere güvendiğini söyleyebiliriz. Bunun göçe etkisine gelince ise söyleyebiliriz ki, göç sürecinde sosyal medya aracılığıyla elde ettikleri enformasyon katılımcıların göç sürecine katkıda bulunmuş ve göçü kolaylaştırmıştır.

4.3. Göçten Sonra Sosyal Medya Kullanımı

Sosyal medyanın göçe etkisini araştırmak amacıyla katılımcılara sorulan son soru ise günümüzde onların Türkiye`de göçmen olarak yaşamlarında sosyal medyanın nasıl rolde bulunmasına ilişkin idi. Bu soruya N.A.`dan (21,Kadın) gelen cevap şöyledir:

“...Yurtdışında olduğum için şehri çok iyi bilmiyorum ve bu nedenle de YTB-nin etkinlikleri ile ilgili duyuruları takip etmemde ve Azerbaycan`dan olan arkadaşlarla ilişkileri sürdürmemde sosyal ağların rolünü söylemem gerek. Şehri bilmemenden dolayı kütüphaneye de fazla gidemiyorum, online kitaplar kullandığım için burada Azerbaycan`a göre daha çok sosyal medya kullanıcısı olduğumu da söyleyebilirim. Belki bir az bencillik gibi görünebilir bu söylediğim, ama zorluk yaşadığımda ve benimle gelenlerle sosyal ağlar üzerinden irtibata geçip de aynı sorunu yaşadıklarını öğrendiğimde yalnız olmadığımı anlamak beni rahatlatıyor”.

N.A.`nın açıklamasına dikkat edecek olursak, sosyal medyanın entegrasyon, uyum gibi durumlara da tesir ettiğini ve sosyo-psikolojik bir uyumun sağlanmasında, kendini yalnız ve yabancı hissetmemesinde etkili bir araç olduğunu anlayabiliriz (Türker & Yıldız, 2015, s. 36). Bunu diğer katılımcıların da fikir ve düşüncelerinde görebiliriz. Katılımcılardan M.A. (25, Kadın) sosyal medyasız gününü düşünemediğini ve aktif sosyal medya kullanıcısı olduğunu ve Türkiye`deki yaşamında bunun daha etkili olduğunu şöyle belirtmektedir:

“Arkadaşlarım, ailem ve akrabalarım ile ilişkilerimi sosyal medya üzerinden sürdürmekteyim. Anne olduktan sonra dışarıya gitmek ve alış-veriş yapmak zor olduğu için şu an sosyal medya kullanmam ve sosyal medya üzerinden alış-veriş yapmam daha da çoğalmış bir durumda. ...Aslında bu sabah bunu düşündüm de bir anda. Yıllar önce sosyal medya bu kadar yaygın değildi, nasıl olurdu bilmiyorum. Çünkü ben annemle konuşmasaydım, sosyal medya bana bu imkanları sunmasaydı, ben, asla burda yaşayamazdım. Buraya adapte olmam sosyal medyasız imkansız gibi görünüyor bana. Ben ailemi görmeden olmaz”.

E.A. (30, Erkek) ise göç gerçekleşdikten sonraki göçmen yaşamını şöyle anlatmaktadır:

“Çalıştığım için geleneksel medya üzerinden haberleri takip etme imkanım olmadığından dolayı gündemi twitter hesabımdan takip etmekteyim. Politika ve Spor haberlerini sadece sosyal medyadan takip ediyorum. Hatta alış-veriş de instagram veya online satış siteleri üzerinden yapılıyor. Buradaki yaşamımda ve uyum sağlamamda sosyal medyanın bana çok büyük etkisi var”.

Katılımcılardan K.Q.`nin (42, Erkek) sosyal medyanın Türkiye`deki yaşama etkisine ilişkin fikirleri ise etnik kökene bağlılık ve ait toplumla ilişkilerin sürdürülmesi açısından daha dikkat çekicidir. Katılımcı bu fikrini şöyle ifade etmektedir:

“Türkiye`ye uyum sağlamak burada yaşayarak pratik bir şekilde gerçekleşen bir durumdur. Bana göre, sosyal medya buraya uyum sağlamaktan daha çok ayrı yaşadığımız kendi toplumumuzla irtibatımızı sağlamak için gereklidir”.

Sosyal medyanın uyum sağlamak konusunda yeterli olmadığı fikrini söyleyen ve uyumun pratik olarak sağlanmasının gerektiği düşüncesinde olan görüşmeci N.H. (23, Erkek) bunu şöyle aydınlatmıştır:

“...Türkiye`de yaşamaya başladıktan sonra herhangi bilgiye ulaşmak için yüzyüze konuşarak sorularına cevap bulma imkanı varken sosyal medya aracılığından yararlanmanın makul olmadığını düşünmekteyim. ...Sosyal medyanı Azerbaycan`daki ailem ve arkadaşlarımla irtibatla kalmamda daha ucuz iletişim aracı olarak kabul etmekteyim”.

Bu fikirlere benzer fikirlerin yanı sıra sosyal medyanın buradaki yaşama etkisi olduğu fikrinde bulunan diğer bir katılımcımız Z.Z. (27, Erkek) ise şöyle vurgulamıştır:

“Sosyal medya benim ailemle irtibatla olmamda büyük bir araçtır. Ayrıca buradaki tanıştığım Azerbaycanlıların % 70-i ile sosyal medya üzerinden tanıştım ve görüştüm. ...Sosyal medyanın bu özelliği sayesinde kendini yalnız hissetmiyorsun”.

Aktif sosyal medya kullanıcısı olmayan katılımcımız F.K. (24, Erkek) çalıştığı kafeni sosyal medya üzerinden bulduğunu ve burada Azerbaycanlı arkadaşlar bulduğunu şu şekilde dile getirmektedir:

“...Sosyal medyanı çok fazla kullanmam. Ama burada olmamın ve arkadaşlar edinmemin tek nedeni sosyal medya. Çünkü bu kafeni sosyal medya hesabım üzerinden bulmuştum”.

Katılımcılardan M.N. (25, Kadın) Ankara`ya geldikten sonra buradaki sosyal faaliyetinde ve bir çok etkinliklere katılımında sosyal medya hesapları üzerinden gelen duyuruların rolüne dikkat çekmektedir. M.N. düşüncesini bizimle şöyle paylaşmıştır:

“...Buraya geldikten sonra ister Türkiye bursları, isterse de eğitim danışmanlığı gibi resmi kurumların etkinliklerinin yanı sıra kültürel akademik etkinliklerden, staj programlarından da sosyal medyadaki duyurular aracılığıyla haberdar oluyorum”.

Katılımcıların yorumlarına ve sosyal medyanın onların buradaki yaşamlarına etkisi ile ilgili söylenenlere dikkat edecek olursak, sosyal medya bazıları için aile ile irtibatla kalmak aracı olduğu halde diğerleri için buradaki yaşamı kolaylaştıran bir araç olmaktadır. Ayrıca bazı kişiler sosyal medya olmasa Türkiye`ye gelemeyeceklerini ve burada asla yaşayamayacaklarını belirtirken, diğerleri sosyal medya olmasa da bu göçün gerçekleşmesi için bunun engel olamayacağını ve sosyal medyanın sadece hayatlarını ve yaşamlarını kolaylaştıran bir araç olduğunu, sosyal medya olmazsa da bu yaşamın zor da olsa süreceğini söylemektedirler. Bu ise kişilerin düşüncelerine sosyal medyanın etkisi ile ilgili olan bir durumdur.

SONUÇ

Günümüzde sosyal medyanın geleneksel medyadan daha fazla kullanılan bir araca dönüşmesi ve istenilen bilgiye sosyal medya üzerinden kolaylıkla ulaşılması göçten de uzak kalmamış ve göçün de kolaylaşmasına neden olmuştur. Daha öncelerde araştırılmamış bir konu olsa da, son zamanlarda bu kadar yaygınlaşması

sosyal medyanın göç üzerindeki organizasyonunu gerekli kılmıştır. “Azerbaycan`dan Türkiye`ye göçün sosyal medya üzerinden organizasyonu” başlıklı çalışmamıza gelince ise, bu çalışma daha önce yapılmamış bir çalışma olduğu için literatür bulunması zor olmuş ve çalışma nitel araştırma metodunun uygulanması ile gerçekleşmiştir.

Çalışmanın sonucunda mülakata katılmış olan kişilerin genel düşünce ve bakış açılarını ele alacak olursak, hem aileleri ile irtibatla kalma açısından, hem yeni gelmiş oldukları toplumda psikolojik ve sosyal olarak uyum sağlamak açısından, hem de göç sürecinin kolaylaşması açısından katılımcılar sosyal medyadan yararlandıklarını söylemektedirler. Dikkat çeken önemli meselelerden biri de şu ki, katılımcılardan hiç kimse sosyal medyadan herhangi bir zarar gördüğünü ve göç ettiği zaman sosyal medya üzerinden aldığı bilgilerin hayatını negatif yönde etkilediğini dile getirmedi.

Katılımcıların bazıları göç kararı ve göç sürecine sosyal medyanın herhangi bir etkide bulunmadığını ve sadece sosyal medyanın sonraki aşamada yaşamını kolaylaştırdığını vurgularken, bazıları da sosyal medya olmasaydı, göçün gerçekleşmesinin de imkansız olacağını ve asla göç edemeyeceklerini söylemekte idiler.

Katılımcıların bazılarının söylediklerine bakacak olursak, sosyal medya üzerinden arkadaşlar edinme, arkadaşlarından kendi iş ve eğitimlerine ilişkin bilgilere sahip olma gibi imkanların olması onların psikolojik olarak da rahatlamasına ve göç ettikleri toplumda daha rahat yaşamlarına kendi etkisini yapmıştır.

Görüşmecilerin bir kısmı aktif sosyal medya kullanıcısı olurken, diğer bir kısmı sosyal medyanın aktif kullanıcısı olmadığını belirtmekte, ancak yine de yaşamında sosyal medyanın belirli bir rahatlık sağladığını ifade etmektedir. Buna örnek olarak da geldiği yeni toplumda Azerbaycan`dan olan kişilerle buluşabilme, tanışma gibi olanakları sosyal medyanın sağladığını söylemektedir. Görüldüğü gibi, dikkat merkezinde olmayan ve araştırılmamış olsa da, sosyal medya ve göç ilişkisi oldukça birbiriyle ilişkili ve irdelenmesi gereken bir konu olarak gündemde kendine yer edinmelidir.

KAYNAKLAR

- Bartram, D., Monforte, P., & Poros, V. (2017). *Göç Meselesinde Temel Kavramlar*.
- Hagen-Zanker, J. (2008). Why do people migrate? A Review of the Theoretical Literature.
- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., & Taylor, E. J. (1993). *Theories of International Migration: A Review And Appraisal*. Population Council.
- Özcan, E. (b.t.). *Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme*. Ankara.
- Türker, D., & Yıldız, A. (2015). *Göçmenlerde Sosyo-Psikolojik Entegrasyon Analizi. Göç ve Uyum*. London: Transnational Press London.
- Wimalaratana, W. (2017, Fall). International Migration and Migration Theories. *Social Affairs*.

Azərbaycan Respublikası Dövlət Miqrasiya Xidməti,

<https://migration.gov.az/international/international> (Erişim Tarihi: 14.11.2018).

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü,

http://www.goc.gov.tr/icerik6/ikamet-izinleri_363_378_4709_icerik (Erişim tarihi:

15.11.2018)

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü,

http://www.goc.gov.tr/icerik6/ikamet-izinleri_363_378_4709_icerik (13.12.2018 tarihi

itibarıyla) (Erişim tarihi: 15.01.2019)

Slide Player, <https://slideplayer.biz.tr/slide/10071729/>, erişim tarihi: 15.01.2019